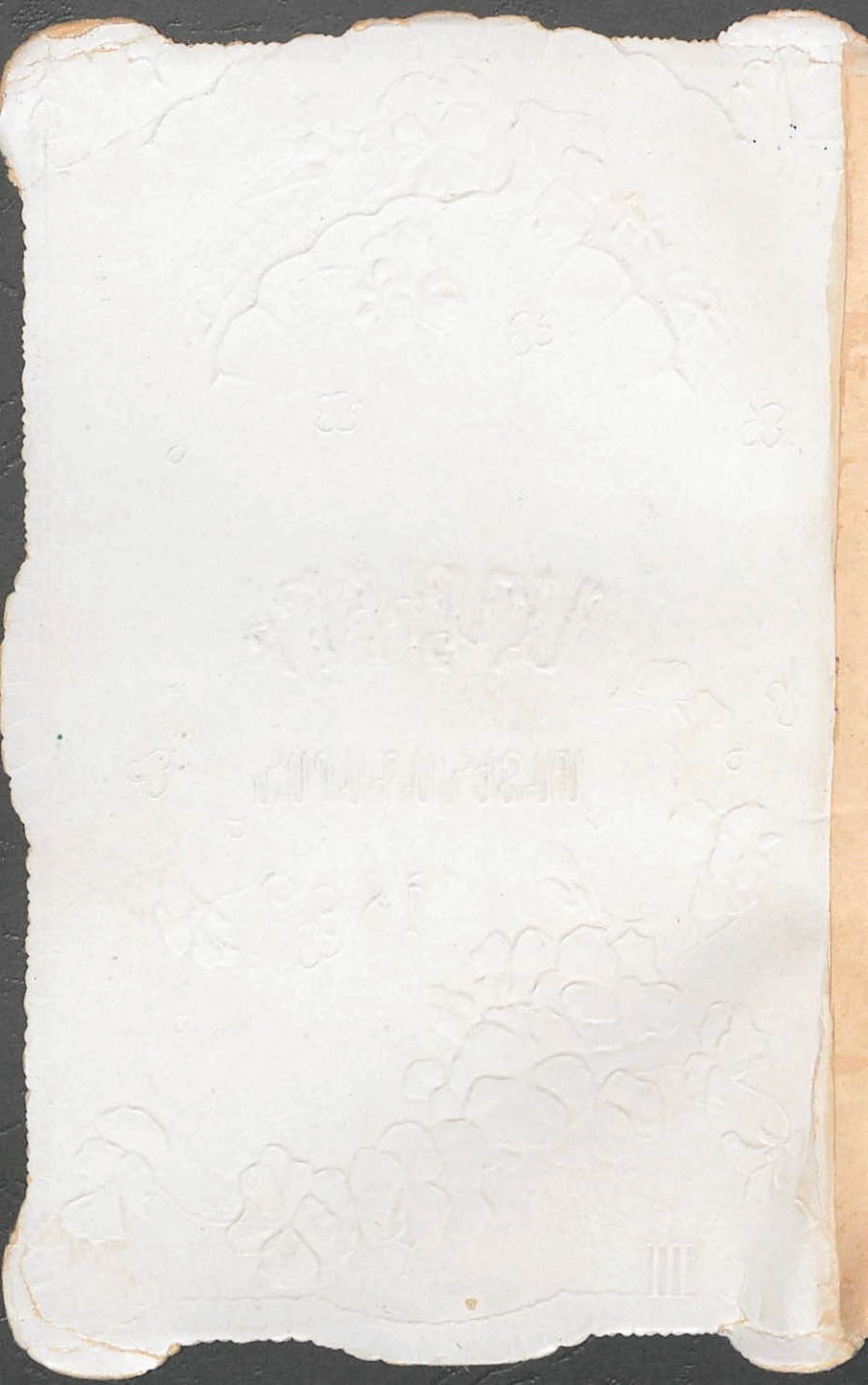


ԱՄԵՐԻԿԱ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

1899

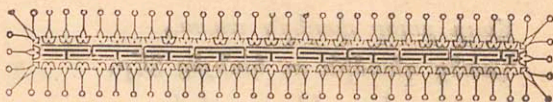


Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13-го февраля 1899 г.



7-62

2004



ԱՆՐԱՂԳ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ

(Ժող. առանդ.)

—

Մի օր Չրղջիկն ու ճայն եկան,
Թէ եկ դառնանք վաճառական:
Ասին ու խելք խելքի տըւին,
Հաւան կացան, պայման զըրին,
Բայց արի տես, որ փող չունեն:
Զատ միտք արին՝ թէ ինչ անեն,
Վերջը եկան Փըշի մօտը,
Ընկան նրա ձեռն ու ոտը,
 Ու մուրհակով,
 Զահով, կարգով
Փող վեր առան բաւականին,
Ինչքան պէտք էր իրանց բանին:
Չրղջը մընաց, տընպահ դառաւ,

Այլը բոլոր փողերն առաւ,
 Նստեց գեամին ու կանչեց Տէր,
 Խրրիդ գընաց հեռու տեղեր:
 Ինչոր տեղ կայ Աստծու տակին, —
 Հաբաշ, Մըսրա, Չինուժաչին,
 Փարս, Հնդստան,
 Արաբրստան...

Էլ թանկագին քերմանի շալ,
 Էլ մարգարիտ, գմրուխտ ու լալ,
 Հնդու խուրմա, փստա, բազամ,
 Եւ... ո՞ր մէկի անունը տամ.
 Ինչ որ տեսաւ, աչքը սիրեց,
 Բօլ բօլ առաւ գեամին լցրեց.
 Գեամին լցրեց հազար բարով
 Ու ետ եկած ճանապարհով
 Ուրախ ուրախ գալիս էր տուն:
 Բայց ո՞վ չարի ձախորդութիւն. —
 Ամբին ծովում քամի արաւ,
 Գեամին մինչև երկինք տարաւ,
 Հանեց վերև, բերեց ներքև,
 Բացւեց, գողաց անդունդքը սև,
 Բոլոր ապրանքն, անդին ակը,

Տարաւ գրցեց ծովի տակը,
 Միայն սովզաքեար խեղճ ճայն էր, որ
 Աղատեցաւ մերկ ու տրկոր:
 Աղատեցաւ — փառք իր Ա՛տծուն,
 Բայց ինչ սրտով խեղճը գայ տուն,
 Գնչ — ինչ ասի պարտքատէրին,
 Ձնց երևայ իր ընկերին...
 Ու էնտեղից էլ տուն չեկաւ.
 Ծրլուն ծովի երեսն ընկաւ,
 Որ գուցէ թէ մի ճար անի,
 Գեամին էլ ետ ծովից հանի...

—

Իսկ Չղջիկը դուռը կտրած.
 Աչքը ճամբին, վիզը ծրում
 Համրում էր օրն օրի վրայ,
 Թէ ընկերը երբ պիտի գայ:
 Երկար նայեց,
 Ճամբէն պահեց,
 Զստ լաւ ու վատ երազ տեսաւ,
 Մինչև պարտքի օրը հասաւ,
 Ու, մ.ւրհակի թուղթը ձեռին,
 Փուշը տընկեց կրտեր ծէրին:

— Ի՛յ. բարեկամ, ի՛նչ բանի էք.
 Ձէք մտածում՝ թէ պարտք ունէք...
 Գործ բռնեցիք — հօրս ողորմի,
 Դէ, փողերըս տըւէք հիմի. —
 Թուղթ էք տըւել — վախտ իմացէք,
 Ամօթ, աբուռ, ահ ունեցէք...
 Թալան հօ չի. մեղք եմ ես էլ...
 Ախպէր, էսպէս բան էք տեսել.
 Ուկի տայ մարդ իրա ձեռով՝
 Չըկարենայ առնել զօռնով,
 Սրանից յետոյ դէ արի դու.
 Ու ձեռ մեկնիր աղքատ մարդու...»
 Գոռգոռում էր ողջ թառակում,
 Հայհոյում էր խայտառակում,
 Ամեն մարդ էլ, ու որ լսում,
 Հէնց մի բերան էն էր ասում.
 — Ա՛յ ամօթ ձեզ, Չղջիկ ու ճայ.
 Ի՛նչ ենք լսում, վայ, վայ, վայ, վայ.
 Անուներրդ վաճառական
 Ու էս տեսակ խայտառակ բան...
 Վայ, վայ, վայ, վայ,
 Չղջիկ ու ճայ»...

Խեղճ Չըղջիկը միշտ լսելիս
 Սիրտը բերնով դուրս էր գալիս.
 Քարկանուժ էր իրան մտքում,
 Անիծում էր, չըքում, թըքում.
 — Այ քո տունը քանդուի, ա՛յ ձայ,
 Այ դու գառնաս զըրողի փայ.
 Էս ինչ բան էր, որ դու արիր,
 Գլուխս էս ինչ փորձանք ոերիր...
 Եւ լսընդուժ էր ամեն անգամ.
 — Մի՛ նեղանար, Փուշ բարեկամ.

Չատ ես կացել,

Կանց մի քիչ էլ.

Թուղթ ստացայ երէկ ձայից,
 Թէ՛ դուրս եկայ Արաբիայից.
 Որտեղ որ է՝ շուտով կըզայ,
 Գեռ մի բան էլ աւել կըտայ.
 — Ես չեմ ուղում աւելն, ախպէր,
 Կանխիկ համրած իմ փողը բեր.

Չահ էք զըրել,

Վախտ էք զըրել,

Ինչ զրած ա՛ էն եմ ասում,
 Չեզնից աւել բան չեմ ուզում:

— Զէ, աղա-Փուշ,
Թէ վաղ թէ ուշ—

Փողն իր կարգին, շահն իր կարգին,
Իսկ պատիւը... ես իմ հողին...
Ես յոյս ունիմ... Ասենք պարտ ենք...
Քայց չէ ախար մենք էլ մարդ ենք...
Զէ, քո արածն ու մոռանայ,
Իր Աստուածն էլ նա կուրանայ...»
Խեղճը էսպէս լեզու ածաւ,
Չատ յոյս տւեց, շատ խոստացաւ,
Չատ սուտ ասաւ պարտքատէրին,
Չատ սպասեց իր ընկերին,
Քայց ընկերը չըկայ, չըկայ:
— Էս ինչ ցաւ էր, Աստուած վկայ.
Ինչ իմ բանն էր՝ մըտայ մէջը,
Որ խայտառակ ըլեմ վերջը.
Ինչպէս պրծնեմ էս կըրակից,
Էս ահաղին պարտքի տակից,
Էլ ինչ ասեմ,
Ոնց սպասեմ...
Նա երբ կըգայ, ինչ իմանամ,
Ո՞ր ջուրն ընկնեմ, ո՞ւմ մօտ գնամ...»

Չատ միտք արաւ,
 Գէս գէն թրուաւ,
 Ինչ որ ունէր սանը, հագին,
 Ողջ հաւաքեց, տւեց պարտքին,
 Յիւի մերկացաւ,
 Էլ չըպրրծաւ...

Վերջը տեսաւ որ ճար չեղաւ,
 Թւեեր առաւ, ինքն էլ փախաւ,
 Փախաւ-կորաւ, որ էլ էնպէս՝
 Գատարի, սնանկ ու սևերիս,
 Ոչ պատահի պարտքատէրին,
 Ոչ երևայ լոյս – աշխարհին:

Այնուհետև իր նամուսից՝
 Խեղճ Չրղջիկը՝ փախած լուսից,
 Յերեկները գէս գէն թաղչում,
 Գ...երն է միշտ մթնում թուչում,
 Որ չերևայ իր թայ-թուշին,
 Ոչ պատքատէր աղա Փուշին:
 Աայն էլ ծովում
 Արչում, ծրւում,

Զուրն է մըտնում,
 Դուրս է պրծնում,
 Թեւին տալիս —
 Ման է գալիս,
 Թէ մի գուցէ բաղղը բանի,
 Կորուստն էլ ետ ջրից հանի:
 Իսկ Փուշն արդէն յոյսը հատած,
 Ճսոնկ ու ատամ սուր պատրաստած,
 Կողքովն ով որ անց է կենում՝
 Քաշում է փէշն ու հարցընում,
 Թէ չեն տեսել մէկն ու մէկին,
 Ին լիբբ ճալին կամ Չղջիկին.
 Ու էն օրից մինչև օրս էլ
 Մէկը մէկին դեռ չեն տեսել:





Կ Տ Ա Կ

Գ է գրի, տէր հայր: «Յանուն հօր և որդոյ...»
(Այսպէս անիրաւ բան էք տեսել, տօ.
Կեանքս մաշելով փող դիզեմ այսքան
ճիսի իմ ձեռքով տամ սըրաս-նըրան...
Բայց զէ ինչ անեմ, հետս ո՛ր տանեմ...
Գոնէ այս վերջին առուտուրն անեմ,
Գուցէ կաշառեմ Աստծուն ու ազգիս,
Յրանով փրկեմ անունս ու հոգիս)...
Դէ գրի տէր հայր: Ուշքս դեռ վրէս,
Կտակ եմ անում իմ ազգիս այսպէս:

Ամենից առաջ ես իմ կրտակում
Իմ մեռած եղբօր որդոցն եմ զրկում.
Կտակ եմ անում, որ նրանք երբէք

Զուտեն իմ փողից և ոչ մի կոպէկ:
 Զուր տեղը իմ դէմ դատ էին բացել,
 Թէ իրանց բաժնին ես եմ տիրացել:
 Լաւ էր, որ հազիւ պրծաց կաշառով,
 Մարդիկ էլ տեսան ընկել եմ շառով...

Գրի մեր ժամին մի հարիւր թուման,
 Հետն էլ աչսպիսի մի անխախտ պայման,
 Որ եկեղեցու դաւթում ինձ թողեն,
 Անոջս համար էլ կողքիս տեղ թողեն,
 Տարին հինգ անգամ պատարագ անեն,
 Հոգիս անպատճառ դրախտը տանեն,
 Սրանից չետոյ հողան ինձ վըրայ,
 Հոչակապ արձան դնել մարմարեայ,
 Ոսկի տառերով վըրան փորագրած,
 Թէ ազգիս համար ինչեր եմ արած:

Վանքի դպրոցին գրի մի գումար,
 Որ իմ անունով, իմ հոգու համար
 Որդեգիր պահեն նըրա տոկոսով:
 Ամեն տարի գան խմբով, հանդիսով
 Դամբանիս վրայ գովք ու ճառ ասեն,

Ազգի մեծերի շարքում ինձ դասեն,
Պատկերս էլ կախեն դըպրոցի պատից,
Թէկուզ մի քիչ ցած մեր հայրապետից:

Ապա այն տունը (որ կեղծ թղթերով,
Հոգիս սևելով, սըտով ու զօրով,
Իբրև պարտքի տեղ, առայ այն խեղճից
Ու իրան լալով դուրս արի միջից)...
Իմ յօժար կամքով, իմ վերջի օրին
Այն էլ տալիս եմ մեր Մայր Աթոռին,
Որ Վեհափառը գըրի մի կոնգակ,
Անունս սփռի աշխարհ բովանդակ
Եւ ինձ օրհնանքի այնպէս մի գիր տայ
Որ երկընքումն էլ Աստուծ հաւատայ...

Դրանից չետոյ մի գումար գըրի
Յօգուտ մեր ազգի խեղճ ու որբերի
Ընկերութեանը բարեգործական,
Որ գլուխն անշարժ մնայ չաւիտեան,
Նըրա տոկոսը մեր մեծ տօներին
Բաժնեն (իմ գրկած) խեղճ ու որբերին,

Ամեն մէկին տան մի մի աբասի,
Որ ուտի—հոգուս ողորմի ասի:

—Հապա, օրհնելու աճ, տանու տէրտէրին
Փամոց չես տալիս քո հոգու խէրին.
Քանի վախտ ունես, աչգ էլ ասա շուտ...
Ասա տանըցիք տան լաւ կողոպուտ,
Ոսկի սհաթըդ, հոր շորերըդ տան,
Որ հեշտ անց կենաս դուռն արքայութեան...
—Լաւ, տէր հայր, աչգ էլ քեզ եմ կտակում,
Որ ինձ միշտ չիշես քո պատարագում,
Դազաղիս վրայ մի քարոզ ասես,
Թէ ինչ հոգեօէր, մեծ մարդ էի ես...

Այս կտակն արաւ հայ բարերարը
Ու մեռաւ գնաց այն միւս աշխարհը.
Միշտ երախտազէտ մեր ազգը հայոց
Նրան հըռչակեց ազնիւ բարեգործ,
Իր ժամի գաւթում թաղեց ու մարմար
Արձան կանգնեցրեց իր գործքին չարմար,
Վըրան էլ գըրեց պերճ տապանազիր.

—Ո՛հ, վսեմ հոգի, դու խաղաղ հանդէր,
Թէլև դու մեռար, բայց միշտ քո հոգին
Հըսկում է բարձրից քո թըշւառ ազգին ...»

Բայց երբ որ գնաց այն միւս աշխարհը
Եւ ուզեց մըտնել արդարոց շարը,
Հանեց օրհնանքի տարած պատճէնը,
Տէրն մեր կարգաց ու զըցեց դէնը.
—Քո սիրտը հանիր, ասաց, հողեղէն,
Այնտեղ են գրւած գործերըդ ամեն.
Եւ մարդու սիրտը կարգաց մեր Տէրը,
Ուր տըպւած էին նըրա գործերը.
Կարգաց չար գործեր, —նաև կըտակը,
Եւ... իսկոյն զրկեց զժոխքի տակը:





Տ Խ Ո Ի Բ Ջ Բ Ո Յ Յ

Տխուր գիշեր, տրտում գիշեր.
Վիշտոս ու ես ենք արթուն մենակ
Եւ ուզում ենք մի լաւ յիշել,
Թէ որտեղից իրար զըտանք:

— Ասա՛, իմ վիշտ, իմ սև թախիճ,
Ա՛յ անբաժան կեանքիս ընկեր,
Գու՛սր օրից կամ որտեղից,
Ի՞նչ գէպքով ես ինձ հետ ընկել...
Եւ նա՛ տխուր սրբտիս խորքից,
Մէկ-մէկ յիշում-պատմում է ինձ:

— Ի՛շ շատ վաղուց, դու չես յիշում.
Մայրդ՝ նստած օրրանիդ մօտ՝
Մեղմիկ լալով երգ էր ասում,

Տխուր «նանիկ» մեկամաղձոտ,
 Որ տակաւին չես մոռացել.
 Նրա հետ եմ սիրտըդ մըտել...

Է՛ շատ վաղուց. — փոքր էիր դու,
 Այդ քու փոքրիկ տղի նըման,
 Մի խաղընկեր ունէիր թոյլ.
 Որբ տղայ էր. ողջ էլ նրբան
 Ծեծում էին ու խենթ կանչում.
 Այն օրից եմ քեզ ճանաչում...

— Աղէն մի օր դուռը կըտրած
 Սպառնում էր պարտ-ղիւղացուն.
 Խեղճ աղքատը. ճարը հատած,
 Չայն էր տալիս վեր— Աստծուն,
 — Խղճն, փրկիր— առ հողիս, Տէր...
 Այն օրից եմ ես քեզ ընկեր...

— Մի մարդ եկաւ տոպրակն ուսին
 Տըկտր մանչի թաթը բըռնած.
 — Մեզ խղճացէք, սէրն Յիսուսին,
 Մեր աշխարհքից մենք հալածւած՝

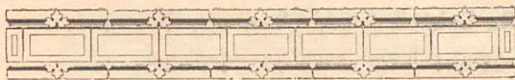


Թափառական եղանք այսպէս...»
Այն օրինց եմ ծանօթ ես քեզ...

— Լաւ չեմ յիշում նրան հիմալ, —
Ֆարեկամ էր, ընկեր թէ կին,
Ահա, ասիր, միշտ իմն է սա,
Եւ զըրկեցիր դու կաթողին,
Ֆայց նա ոտքեց յոյսդ էլ, սէրդ էլ.
Այն օրինց եմ ես քեզ զըտել...

— Մի օր, յանկարծ, պանդ, դալկահար՝
Քո սիրելին ընկաւ — մեռաւ.
Դու արցունքոտ աչքով տեսար,
Թէ ինչպէս նա հողում կորաւ,
Իլ չերևանց ոչ մի անգամ.
Այն օրինց ենք մենք բարեկամ...

Տխունր գիշեր, տրտունմ գիշեր.
Վիշտս ու ես ենք արթուն մենակ
Եւ ուզում ենք մի լաւ յիշել,
Թէ որտեղից իրար զըտանք.
Եւ անցքերը պատմում է նա,
Համրում է նա ու թիւ չըկալ...

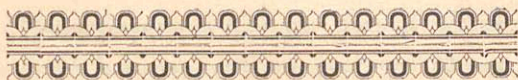


ԱՐԾԻԻՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

(ժող. աւանդութիւն)

Հատ է պատահում այսպէս հրաշք բան,
Որ ձուկ ու թռչուն, վաչրենի գազան,
Անբան անասուն, անշունչ քար ու փէտ
Լեզու են առնում խօսում իրար հետ:
Սհա մի անգամ անտառի մէջ էլ
Արծիւն ու Կաղնին սկսեցին վիճել,
Թէ որն իրանցից շատ տարի կապրի,
Որն է զիմացկուն ու պինդ աւելի:
Արծիւն ասաց ես, Կաղնին էլ թէ՛ ես...
Երկուսն էլ չամառ ու հպարտ այսպէս՝
Մեծ մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին,
Վերջը այս տեսակ պաշման կապեցին.
Փամանակ գրին հինգ հարիւր տարի,
Արքան հաւքերի, արքան անտառի,
Որ թէ որոշած այն օրին հասնեն,
Մէկ էլ այն օրը դան իրար տեսնեն:

Ու Արծիւն իսկոյն Աաղնուց հեռացաւ,
 Հրգօր թևերը շարժեց—վերացաւ
 Դէպի ամպերը, դէպի ժաշուերը,
 Ուր անց է կացնում իր լաւ օրերը:
 Աաղնին էլ փռեց ճիւղերն երկաթի,
 Խոնր ու խոր մխեց ճանկերն արմատի,
 Եւ այնպէս հուժկու կանգնեց անտառում,
 Որ էլ վաչր չընկնի հինգհարիւր տարում:
 Դարեր անցկացան: Եւ ահա մի օր
 Արծիւը եկաւ ծերացած, անզօր,
 Ծըւոցը կտրած, տրկար, հնալուփ,
 Թոյ թոյ թևերը հազիւ քարշ տալով
 Տեղ հաւաւ մի կերպ, նայեց դէս ու դէն,
 Տեսաւ՝ որ Աաղնին ընկել էր արզէն:
 Թէև թարմ ու նոր, ճիւղերն էլ կանաչ,
 Բաց հօ ընկել էր իրանից առաջ. .
 —Հէջ դու, ձայն տուց, պարծենկոտ Աաղնի,
 Դէ լաւ ճանաչիր ինձ ու քեզ հիմի.
 Հինգ հարիւր տարուց մի ժամ էլ դեռ կաչ,
 Իսկ դու ընկել ես, պարծենկոտ հըսկաչ:
 —Հինգհարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
 Այդքան էլ կապրեմ այսպէս թեք ընկած,
 Մինչև լըրանայ մի հազար տարին...>
 Պատասխան տուց ընկած վիթխարին:



Ա Ր Ջ Ա Ո Ր Ս

(Հոռու խողարածնների կեանքից)

Քեռի Չատին այժմ ծեր է: Նա մի ժամանակ յայտնի խողարած է եղել և այս տեսակ պատմութիւններ շատ է անում իր ջահելութեան օրերից:

— Մի կերի տարի ես ու մեր Աւաղը Մասրէքումը խող պահէինք. այսպէս սկսեց նա իր պատմութիւնը: Ղանն էլ Մասրէքայ ներքի մատնումն էր: Հիմի մի աշունքայ զիշեր բերել ենք խողը զանն արել ու զափի զուանը մի կրակ վառել, որ բոցն Աստծու ոտներն էրում ա: Մի լիսնեակ զիշեր ա: Ես պկու եմ

ածու՞մ՝ էս Ալազն էլ մի դարդաբայաթի ա վեր քաշել, որ սար ու ձո՞ւ գւղում են:

Մին էլ Աւագը թէ՛ ան տղայ, էն ուլ ա, հրէ մի մարդ ա գալի վերի կոնիցը: Մտիկ տամ տեսնեմ, գրուստ որ մի մարդ ա գալի վերևիցը: Ամա ես էլ լսել եմ, որ արջը գողութիւն գալիս խաբելու համար առաջի երկու ոտը դռ- շին ա դնում, երկու ոտանի մարդի նման ա գալի, ոնց որ մարդ ըլի:

Ասի Աւագ էս ոքմին չի, արջ ա:

Թէ՛ բ՛՛հ, չէ չէ պողեր:

Ա՛յ տղայ ասի արջ ա:

Ես՛ հա, սա՛ չէ, ես՛ հա, սա՛ չէ: Ամա նա էլ կամաց-կամաց կողքըհան մօտենում ա, ու ձեռներուս էլ թւանք չըկայ: Հլէ մին էլ էն տեսանք՝ առաջի երկու ոտը վեր դրուց, դառաւ չորսոտնանի ու, ան հա կըտաս՝ խողի կէս տեղը: Խողը ճղճղալով իրար խառնեց, հաւաքեց արջի վրայ:

— Ալաբաշ, բռնի հա՛ բռնի, հրէս հա՛ հրէս. ամեն մինս մի անձղալոթ վեր կալանք, վաղեցինք: Մի քեամար մէրուն ունէինք. ան-

զաճ զնենք, որ սրա ճղղոցը ներքի փոսերիցն
 ա գալի: Վազ տւինք փոսերի վրայ: Անձղակո-
 թը քաշել ենք հմի էս անիրաւին վեր ենք
 հատում, տալիս ենք, ինչ անում ենք, չենք
 անում, մէրունը բաց չի թողնում. առաջներս
 խտրտած ձորն ա ընկնում: Վերջը՝ որ շատ
 տեղը նեղացրինք, չէ՛, թող արաւ, փախաւ:

Մէկ էլ զիշերը մին էլ տեսնենք խողը
 բւացրուց: Տեսնենք, ըհը՛, էլ եկաւ: Սրան մին
 էլ քշեցինք:

Ասի՛ Աւագ:

Թէ՛ ինչ ա:

Ասի էս անիրաւը խողի թշնամի ա ու
 էս ա մեզ էլ ճանաչել ա, էլ հանգստացնե-
 լու չի:

Թէ՛ բան չունեն:

Ասի՛ զէ կըտեսնես:

Ա՛յ տղայ էլ որ, մէկ էլ զիշերն էլ մին էլ
 տեսնենք ետ եկաւ: Էլ սրան դարդակ ճամբու
 դրինք:

Ասի՛ Աւագ, տեսա՛ր, որ ասի սա մեզ հան-
 գստացնելու չի:

Թէ՛ բա ոնց անենք:

Ասի՛ ոնցն էն ա, որ դու խողի կշտին կաց, ես գնամ տանիցը մի թւանք բերեմ, բալքի կարենանք մի բան անենք:

Թէ՛ դէ լաւ:

Աւագը խողի կշտին կացաւ, ես գնացի, տանը մի դռադա Բաղչասալ այ թւանք ունէինք, վեր կալայ եկայ: Եկայ, թո՛ւշ գնացի ներքի մոշուտնին, որտեղ զիտեմ արջի տեղն ա: Ման եկայ, մօն եկայ, որ զտայ ոչ, մի տեղ մի լաւ մոշուտ պատահեց, կանգնեցի, ասի մի քիչ մոշ ուտեմ: Միամիտ մոշ ուտելիս՝ Հլէ մոշըքու տակիցը մինը Քրթացրուց ու թւանքս բռնեց: Գու մի ասիլ, գնացել եմ Հէնց անտէր արջի վրայ եմ կանգնել: Որ թւանքիս լուլիցը բռնեց, ես էլ կոթը պինդ բռնեցի: Հիմի նա ոլորում ա, ուղում ա կոտրի, ես էլ ոլորում եմ, որ Հէնց անեմ թւանքի ծէրը վրէն ընկնի, հուպ տամ, ծուխը փորն անեմ: Ամա անտէրը գլխի ա ընկել, թողում չի: Ես ձղեցի, նա ձղեց, տեսայ որ բան չի դառնում, մի դափիլ ձեռս գցեցի, ասի դառթու տամ, խլեմ: Հլէ ձեռ գցեցի թէ

չէ, թանթլիկը բերուց ուսուլս պատ տուուց: Որ
 թանթլիկն ուսուլս պատ տուուց, թւանքը բաց
 թողեց: Ինքան արի թւանքի ծէրը փորին դէմ
 առաւ, չախմախը ձեռս գցեցի, ասի էս ա բա-
 նը պրծաւ: Վերի ոտը քաշեցի, չրթկացրի, —
 տրաքեց ոչ: Մտիկ տամ, տեսնեմ քարը վեր ա
 ընկել, կորել: Իստեղ մէջքս կոտրեց: Թւանքը
 բաց թողի, ասի խտրտիցն ազատեմ, էլաւ ոչ:
 Բռնեցինք իրար: Դէս քաշեցինք, դէն քաշե-
 ցինք: Տեսնեմ՝ անտէրն էս ա ինձ ուտում ա:
 Ձէն տւի — Ա՛լաբաշ հէյ, Ա՛լաբաշ հէյ... Մին
 էլ տեսալ շունը կլանչելով գալիս ա: Եկաւ,
 հասաւ: — Ա՛լաբաշ քումակ, ասի, ինձ կերաւ...
 Հայ քեզ մատաղ, շնն, որ հասաւ մէջքին
 տուուց էլի, ոնց որ մի գիւլլա ըլի: Ամա ի՛նչ,
 էն շունը թէ նրա մէջքին տւած թէ էն լեռ-
 քարափին: Բերնովը մին բուրդ ա պոկում, էլ
 եզ զրաղ ըլում, էլ եզ նի հասնում:

Ոնց որ երկու փահլեւան պինդ իրար բռն-
 նեն, բռնել ենք ու աչք աչքի ենք գցել: Ես
 էլ իմացել եմ գիտեցող մարդից, թէ արջը մար-
 դի երեսի կըթքի, որ աչքերը շաղի, շշկըւաց-

նի: Իս զիտեմ, ամա էն սՀաթիւն մտիցս ընկել ա: Հլէ մին էլ էն տեսայ՝ կում արաւ ու ինսանի պէս երեսիս մի մեծ թքեց — թո՛ւ: Ար թուքն աչքերս բռնեց, գլուխս դոշիս վրայ կուացրի, եղնուց էլ թանթլիկով մի թունդ սիլլայ հասցրուց, — ինձ կորցրի: Տեսայ էլ ազատւելու դուռը չրկայ, ասի ես առաջուց երեսիս վրայ վեր ընկնեմ, որ երեսս փչացնի: ոչ: Չունքի արջը մարդի բռնած ժամանակ երեսին ժան կրգայ: Բերանսիվեր տակին վեր ընկայ: Ար տակին վեր ընկայ, շունն աւելի կատաղեց: Արջն ընկել ա ինձ վրայ, շունը ետնուց իրան ուտում ա, որտեղից բռնում ա — քեար չի անում: Գու մի ասիլ ուստա շուն ա, զիտի արջը սր տեղիցը կրխղճանայ: Մէջքին վեր էլաւ անգաճներիցը բռնեց: Ար անգաճներիցը բռնեց, արջը ինձ թողեց: Անտէրը մի զափիլ զազաղեց, շանը թափ տուց մէջքիցը վեր զցեց ու բռնեց, հուպ տուց թէ չանչեց, էլ զիտեմ ոչ ինչ արաւ, որ բաց թողեց, շունը կլանչելով ձորն ընկաւ, փախաւ, կորաւ:

Չունն էլ զնաց, մնացինք ես ու ինքը:

Հիմի տակին երեսս բռնած միտք եմ անում:
 Իմացել եմ, որ արջը անգաճ ա գնում, տեսնի
 շունչ կայ թէ չէ: Թէ իմանում ա որ շունչ ա
 քաշում տակի ոքմինը, ջարդում ա, մինչև
 շունչը կտրի, թէ հօ չէ, քօթկաթաղ ա անում,
 թողում, գնում, որ հոտի, ետնա գայ հանի
 ուտի: Իս միտք անելիս մին էլ էն տեսայ
 զլուխը բերուց գլխիս վրայ դրուց, շունչն իրան
 քաշեց. անգաճ ա դրել: Ես էլ շունչս փորս
 դցեցի, ոնց որ թէ մեռած եմ: Գլուխը վեր
 քաշեց, մի քիչ կացաւ, մին էլ անգաճ դրուց:
 Իլ ետ շունչս պահեցի: Սա որ սեսաւ ես էս
 ա մեռած եմ, ինձ թող արու մրմրթալով
 գնաց: Աչքս ծերպ արի, ասի մտիկ անեմ, տես-
 նեմ ուր ա գնում: Ասում եմ հէնց ըլի մի քիչ
 տեղ հեռանայ, վեր կենամ փախչեմ: Գնաց՝ մօ-
 տիկ ջախ ու մախ կար, փէտ կար, հաւաքեց,
 բերուց վրէս ածաւ: Մէջքիս վրայ դրուց, շլըն-
 քիս վրայ դրուց, էլ ետ գնաց: Գնաց մի թե-
 թե ցցչորի կար, էն էլ բերուց ոտներիս վրայ
 դրուց. մին էլ ետ գնաց: Տեսնեմ մի ահազին
 քօթուկ կայ, չարչարում ա պոկի որ բերի էն էլ

վրէս զցի: Միտք արի, որ թէ էս քօթուկը բերի վրէս զցի, տակին շունչս կրկտրի: Ասի քանի ուշքը քօթկումն ա վեր կենամ կորչեմ: Կամանց փորըսող տալով փէտերի տակիցը դուրս եկայ, փախայ մտայ մօտիկ մամխուտը, տաւ սրի:

Հիմի տապ արած տեղիցը մտիկ եմ անում: Չարչարւեց, քօթուկը պոկեց ու, ոնց որ մարդը խտրտի, խտրտեց, բերուց թէ վրէս զցի: Եկաւ տեսաւ փէտերի տակին զաս չրկայ: Քօթուկը խտրտին զարմացած կանգնեց, փէտելի տակին մտիկ արաւ, չորս կուռը մտիկ արաւ, մի զափել քօթուկը վեր զցեց ու՝ թո՛ւ հա թո՛ւ, թո՛ւ հա թո՛ւ, մարդի նման թքոտում ա, առի հալբաթ ափսոսում ա էլի:

Թո՛ւ հա թո՛ւ անելով, ճրճո.ացնելով ընկաւ ներքի ձորը: Ես էլ վեր կացայ, դուրս պրծայ դէպի Աւազը: Քալիս եմ, ոնց եմ զալիս, ոնց որ հետ ածած ըլեմ: Ետ եմ մտիկ անում. ասում եմ տեսնեմ, իս արջը գալիս չի: Հասայ զանատեղը: Իս Աւազը թէ՛ այ տղայ էգ ի՛նչ խաբար ա, էգ ի՛նչ ես էլէլ: Ասի՛ էլ

խաբարը որն ա, քու տունը քանդուի. էսէնց
բան եկաւ զլուխս: Թէ բա թւանքդ ո՞ր ա:
Նոր տեսնեմ, որ թւանքս մտիցս ընկել
ա, թողել եմ տեղը:

Եկանք էքսը մի քանի հոգի հաւաքուե-
ցինք, գնացինք թւանքս բերինք: Թւանքիս
քարը շինեցի, պնդացրի, ասի՝ Աւագ էլ պտեմ
գնալ: Թէ այ տղայ ձեռը վեր կալ, կըբռնի
կըղղի: Ասի՝ հիմի սովորեցի, էնհէնց չեմ անիլ,
որ բռնի: Թէ՛ դու գիտես:

Թւանքս վեր կալայ քարը պնդացրի ու
գնացի: Ամա տանձի էլ կսլթոցի ժամանակն
ա: Գնացի Մասրէքայ ներքի մատնովը տւի
Տափակ մէրու վրայ դուս եկայ. մչւանց ճաշ
ման եկայ, ոտնահան էլսյ, գտայ ոչ: Միտք
արի՛ ախպէր, սս ուր կրլի քաշւած, ախր սա
պէտք ա որ էս խողի սամթերից հեռանայ ոչ:
Վեր կացայ, ասի ներքեւեմ մոշուտների վրայ,
մի քիչ գնացի, մին էլ տեսնեմ, ըհը, արջի
իզն առաջիս: Իզն ընկայ գնացի. գնամ -- տես-
նեմ հրէս մի միամօրի բարդի կրծել ա կրծել ու
թողել: Գլխի ընկայ, որ սրանում մեղր կայ:

Վերև մտիկ տամ, տեսնեմ ճանճն արկանոցից
 բանում ա: Ասի հմի թէ իրան գտնեմ էլ ոչ,
 էս հօ ֆորս ա ու ֆորս: Մի քիչ էլ գնացի,
 տեսնեմ առաջիս մի մորմոնջաբուն ա քանդել,
 ամա հողը դեռ թաց ա: Տեսայ որ մօտեցել եմ:
 Էստեղ մի անտէր ահ ընկաւ սիրտս: Թւանքի
 քարին մտիկ տւի, աղղօթին փոխեցի առաջ
 զնացի: Հէնց ոտս փոխեցի, մի թմախթըմփոց
 եկաւ: Կանգնեցի... Թալի գլխին մի լաւ մեղ-
 րատանձի կայ. տեսնեմ հրէս տակին տանձ ա
 ուտում: Իս կռանը մի տանձ ա կաթում— գէ-
 սրն ա վազում, մրթմրթալով ծամում ա ու ան-
 զաճ դնում, էն կռանը մի տանձ ա կաթում
 գէնն ա վազում: Մին էլ որ կանգնեց տան-
 ձի կաթոցին անզաճ դնելու, ծառի տակը մը-
 տայ, թւանքն երեսս կալայ: Տեսնեմ թւանքիս
 ծէրը տըմբ:տըմբում ա: Չէ, սիրտս պնդացրի,
 մին էլ նշան դրի, հուպ տւի... Որ թւանքը
 տրաքեց, սա մի փիս գոռաց, զըռպըտըտի եկաւ
 ու, առ հն կրտաս, ընկաւ ներքի ձորը: Թը-
 ւանքը մին էլ լցրի մօտիկ եռանգի գլուխը
 բարձրացայ, տեսնեմ սա ջրին ա գնում: Մին

ասի ետեւիցը զնամ, մին էլ ասի նալլաթ չար
 սատանին, եարալու արջը գէշ ա, կրբունի կը-
 վիչացնի: Ին ա ինչ՝ նա զէնը զնաց, ես էլ
 ետ հկայ, էլ զիտեմ ոչ ինչ էլաւ: Ամա էն
 օրերում ձորի վրայ շատ զուգզուն պըտիտ եկաւ,
 պէտք ա որ սատկած ըլէր:



Գիրքը երկարակյան է և անսահման

- - - 42 թ.

